

Fang: plaer i tècnica

Clay: pleasure and technique

Barro: placer y técnica

Joana M. Coll Díaz

colljuana@hotmail.com

CEIP Son Serra

Resum

Fang: plaer i tècnica sorgeix com un projecte personal per l'interès de l'autora envers el món artístic, especialment pel món del fang. Una artesanía popular i propera que no sempre ha estat ben entesa com a eina important per al desenvolupament psicomotriu, verbal, afectiu i creatiu dels nostres alumnes, que participen, absolutament tots, en aquest aprenentatge, en el qual no es diferencia si hi ha necessitats específiques o no per gaudir-ne. S'exposa la metodologia d'elaboració d'un document de fitxes individuals que permetin adquirir al llarg de l'escolaritat bàsica, des d'educació infantil a primària, una tècnica que sempre els acompanyarà al llarg de la vida, amb una graduació de l'aprenentatge que va de sessions lliures i creatives a sessions molt dirigides a la consecució d'una obra artística que ha de donar plaer al que la fa i de la qual s'ha de sentir orgullós.

Paraules clau

creació artística, artesanía, coordinació sensoriomotriu, habilitat manual

Abstract:

Clay: pleasure and technique arose as a personal project thanks to the author's interest in the world of art and especially in the world of clay, a popular and homey craft that has not always been understood properly as an important tool for our students' sensory-motor, verbal, affective and creative development, all of which come into play in this project and make it enjoyable, regardless of needs. The methodology in this paper includes preparing a document of individual cards that allow students to acquire a technique that can be developed throughout basic education, from preschool to primary school, and will accompany them throughout their lives, with a graduation in learning that ranges from free and creative sessions to closely scripted sessions for making pleasurable artwork of which the students can be proud.

Keywords:

artistic creation, craft, sensorimotor coordination, manual skill

Resumen:

Barro: plaer y tècnica surge como un proyecto personal por el interés de la autora hacia el mundo artístico, especialmente por el mundo del barro. Una artesanía popular y próxima que no siempre ha sido bien entendida como herramienta importante para el desarrollo psicomotor, verbal, afectivo y creativo de nuestros alumnos, que participan, absolutamente todos, en este aprendizaje, en el cual no se es diferenciado si hay necesidades específicas o no para disfrutar. Se expone la metodología de elaboración de un documento de fichas individuales que permitan ad-

quirir a lo largo de la escolaridad básica, desde educación infantil a primaria, una técnica que siempre les acompañará a lo largo de la vida, con una graduación del aprendizaje que va de sesiones libres y creativas a sesiones muy dirigidas a la consecución de una obra artística que tiene que dar placer quien la hace y de la cual se tiene que sentir orgulloso.

Palabras clave:

Creación artística, artesanía, coordinación sensoriomotriz, habilidad manual

1. JUSTIFICACIÓ I OBJECTIUS

Fang: plaer i tècnica sorgeix com un projecte personal pel meu interès envers el món artístic, especialment per un de tan conegut i desconegut a la vegada com és el món del fang. Una artesanía popular i propera que no sempre ha estat ben entesa com a eina important per al desenvolupament psicomotriu, verbal, afectiu i creatiu dels nostres alumnes, uns alumnes que participen, absolutament tots, en aquest aprenentatge, en el qual no es diferencia si hi ha necessitats específiques o no per gaudir-ne. Els nins i les nines són tots iguals i tots diferents, tots experimenten i tots són únics.

Es tracta d'un llibre amb format de fitxes individuals per tal d'adquirir al llarg de l'escolaritat bàsica, des d'educació infantil a primària, una tècnica que sempre els acompanyarà al llarg de la vida, amb una graduació de l'aprenentatge que va de sessions lliures i creatives a sessions molt dirigides a la consecució d'una obra artística que ha de donar plaer al que la fa i de la qual s'ha de sentir orgullós.

El fang és un material proper per la nostra cultura, però també molt desconegut pels mestres. Les escoles, malauradament, no solen disposar dels recursos materials —diguem-ne espais adients, forn, torn— ni dels recursos personals necessaris. La figura del coordinador de plàstica no sempre hi és i quan hi és fa més d'organitzador de recursos que de tècnic en la matèria —no oblidem que no hi ha cap especialitat d'educació artística a primària.

Des d'una reflexió personal sobre el que significa l'educació plàstica crec que l'objectiu final d'una classe ha de ser que el nin expressi de la millor manera possible la feina que ha de realitzar i la tècnica que ha d'emprar, que se senti satisfet d'allò que ha fet amb les seves mans i que vegi que ha pogut fer allò que havia imaginat a la seva ment mitjançant un dibuix, un color o unes ratlles, i que és capaç de crear objectes amb una finalitat plàstica, estètica, lúdica o pràctica que superen les seves expectatives.

Hi ha moltes tècniques per treballar el fang, que és l'objectiu d'aquest llibre, i evidentment no les podem recollir totes, però sí que podem mostrar-ne algunes que siguin fàcils de realitzar a classe i que siguin noves per als alumnes. Tenint en compte això, donarem les pautes i les eines bàsiques perquè es pugui fer una seqüenciació i un recorregut per un material des de sempre utilitzat i no sempre ben emprat a les classes d'educació artística i plàstica, com és ara el fang.

Tots hem fet des de petits el típic cendrer, el pot per a llapis i els xurros que costava tant d'aferrar, i normalment el resultat era deplorable. La intenció és donar suggeriments als professors perquè puguin desenvolupar una feina ben feta amb una realització satisfactòria per part de l'alumne. Si el nin no se sent satisfet del que ha produït o del que ha volgut fer, difícilment ho tornarà a intentar i no mostrarà la seva creativitat i el seu respecte per qualsevol altra tasca que se li encomani.

2. METODOLOGIA

El llibre està concebut en format de fitxes individuals graduades per dificultat per ajudar el professor a triar la feina que més s'adeqüi al seus objectius i als objectius dels seus alumnes. Primer hi ha un plantejament teòric sobre l'educació plàstica a l'escola i sobre els aspectes organitzatius d'una classe, així com una sèrie de passes prèvies per al coneixement de la matèria i els estris que es necessiten.

Cada fitxa individual consta dels mateixos apartats:

- Etapa educativa o nivell al qual va adreçada
- Materials que calen per a cada sessió
- Temps de preparació
- Durada de l'activitat
- Objectius
- Procés. Aquí es donen les pautes per a la realització de la feina triada. Sempre hi ha el suport visual (fotografia) d'una feina realitzada normalment pels mateixos alumnes. S'intenta que siguin sempre indicacions molt precises perquè qualsevol persona pugui dur-les a terme satisfactòriament. També hi ha suggeriments referents a si la feina es pot realitzar amb un altre material que no sigui el fang (fang sense cocció, Fimo, pasta de sal...).

Seria convenient que les classes de plàstica es poguessin desdoblar o que almenys tinguessin un nombre reduït d'alumnes (no més de dotze o quinze), perquè la feina de plàstica, si de veritat volem que quedi bé, implica que el professor n'ha de fer un seguiment constant i orientatiu i que ha de controlar la tècnica que es treballa. La feina simple de retallar costa molt d'aprendre als nins que s'incien amb les tisores i se'ls ha de vigilar molt. Si es tracta del fang, una manipulació correcta de les eines, una ajuda concreta, una seqüenciació de tasques, també implica estar pendent d'ells.

Un altre aspecte important d'aquesta classe és que els nins poden demostrar les seves capacitats creatives independentment de les seves capacitats intel·lectuals. Nins que són molt bons en altres àrees poden ser creativament molt pobres i a l'inrevés. Nins amb dificultat d'aprenentatge o amb necessitat educatives especials poden realitzar les mateixes feines que els seus companys.

Hem de tenir en compte que una classe de plàstica requereix normalment molt de temps de preparació prèvia, no només de preparar el material adient per a cada feina, sinó també d'elaborar plantilles, de recollir material (flors seques, material de reciclatge, envasos, pots de vidre, etc.) i de fer altres tasques. Ho saben bé els mestres dels més petits, que normalment fan les feines més boniques i més ben acabades. Si volem que la feina surti bé s'ha de preparar bé i els nins necessiten orientacions constants.

Dins el currículum escolar la feina que es realitza a plàstica té una implicació directa perquè normalment està relacionada amb les festes de l'escola i amb el canvi de les estacions i en relació amb altres projectes que es duen a terme al centre escolar: el mercat de Nadal, el projecte de centre, la rueta, etc. Però d'altra banda no està prevista la figura del mestre especialista en plàstica i moltes vegades la realització del currículum i la seqüenciació dels continguts es fan depenent de la bona voluntat del mestre tutor, i n'hi ha als quals aquesta tasca els agrada molt i als quals no els agrada gens. A més, segons si toca un professor o un altre, hi ha molta diferència pel que fa a feines i experimentacions.

Molt poques vegades ens preocupam que s'aconsegueixin els mínims d'aquesta assignatura i pràcticament mai se suspèn, a part que comparteix nota amb música, amb la qual cosa ni una ni l'altra estan valorades en la seva justa mesura. Es fa necessari conèixer els objectius generals del currículum i que els nostres alumnes arribin a ser competents per gaudir i comprendre les diferents manifestacions culturals, així com per emprar els recursos d'expressió artística en les seves creacions, simplement perquè, d'aquesta forma, seran persones més completes, creatives i felices.

Com a exemple de les fitxes que formen part del llibre n'exposam a continuació quatre que corresponen a cada un dels cicles educatius, inclosa l'educació infantil.

Textures

Nivell: educació infantil

Material:

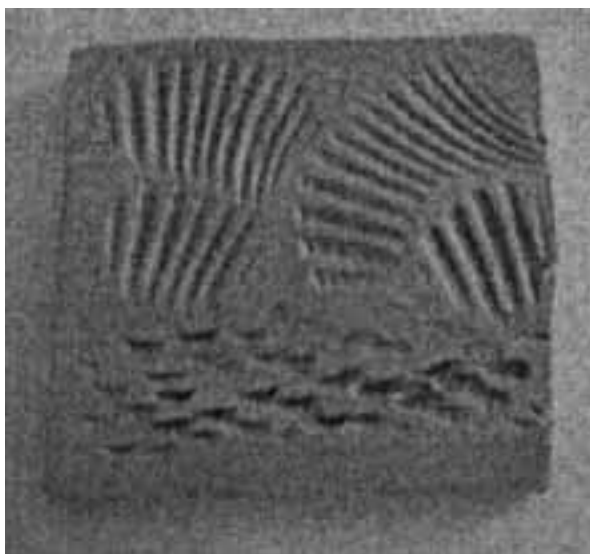
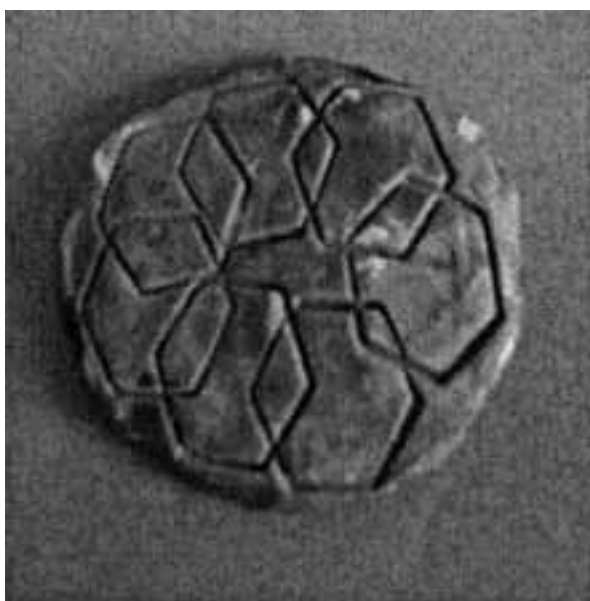
- fang
- taps de retolador o objectes semblants, materials naturals (copinyes, pinyes...)
- aprimador

Temps de preparació: 10 minuts

Durada de l'activitat: 2 sessions

Objectius:

- Apropar l'alumne al material.
- Experimentar textures.
- Relacionar la massa i el volum manipulativa-ment.
- Establir relacions oculomanuals.
- Fomentar la psicomotricitat fina.

Procés:

Els nins, primer de tot, han de manipular el fang i n'han de fer una bola, que després han d'aplanar i aprimar amb les mans o amb un aprimador, segons voldran. Una vegada que sigui plana i llisa hi poden fer incisions lliurement amb els taps dels retolador o amb objectes semblants que creïn endinsades al fang.

Observacions:

Aquesta serà una de les primeres experiències dels nins amb el fang i és necessari que experimentin lliurement.

Possibilitats:

Els nins també poden escriure el seu nom al fang amb un punxó. Per fer-ho més fàcil podem donar-los una placa ja feta de fang. Si són alumnes més grans, ells mateixos poden fer un quadrat amb una plantilla de cartó, que han de col·locar damunt el fang, i retallar amb el punxó. Els alumnes també poden aportar les seves pròpies eines o elements de la natura per imprimir (feina prèvia).

Formes mixtes: placa i modelatge

Nivell: 1r cicle

Material:

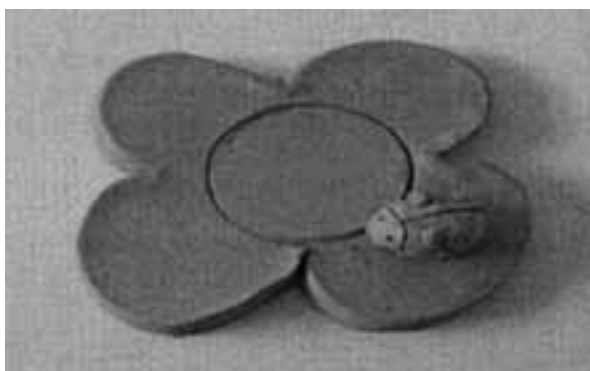
- fang vermell
- plantilla de la forma desitjada
- aprimador i post de fusta o lona
- 2 llistons, esponja i punxó

Temps de preparació: 10 minuts

Durada de l'activitat: 2 sessions

Objectius:

- Gaudir d'una realització artística.
- Fomentar l'ús lúdic del fang en relació amb projectes de classe.
- Desenvolupar la psicomotricitat fina.
- Realitzar les feines de forma ordenada i amb pulcritud.

modelam una figura de mida petita, en aquest cas un porriol o marieta. Fem una bolla petita i l'aplanam i amb el punxó hi marcam la cara i les ales. Quan sigui seca es podrà ficar al forn i després pintar. Dues tècniques diferents que en aquest cas es complementen molt bé.

Podem emprar multitud de dibuixos de classe per poder fer la plantilla, fins i tot seria bo que cadascú inventàs una flor i li donàs forma. Ho podem fer amb molts de temes.

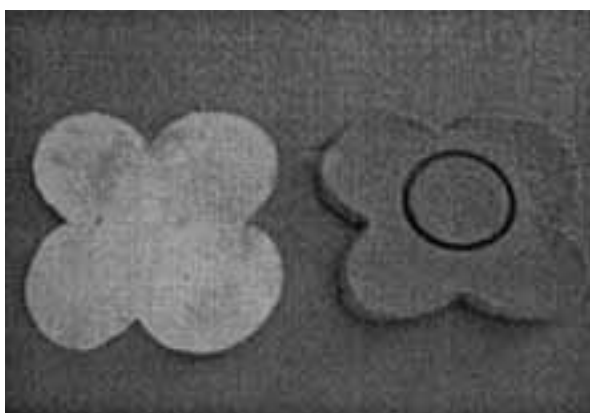

Molí de vent com un siurell

Nivell: 2n cicle

Material:

- fang vermell
- aigua i esponja
- 2 llistons, aprimador i punxó

Procés:

Aquesta figura va néixer de la necessitat d'il·lustrar un conte que s'havien inventat els nins a primer de primària sobre una flor i un porriol. Es pasta amb cura el fang. Un pic pastat, s'estira damunt la post de fusta amb l'aprimador i entre els dos llistons. Quan s'ha estirat a mida, es col·loca la plantilla damunt el fang i es retalla amb un punxó. El cercle de la flor es pot fer amb un motlle adient. Es perfeccionen les voreres amb l'esponja. D'altra banda,

- plantilles de la base i de les aspes
- pintures: blanc, vermell i verd

Temps de preparació: 10 minuts

Durada de l'activitat: 2 sessions

Objectius:

- Elaborar una peça de tradició popular.
- Fomentar l'expressió artística a través del fang.
- Operar amb els elements del llenguatge plàstic: mida, proporció, relació, simetria.
- Valorar el patrimoni artístic.

Procés:

Es pasta el fang. Per un costat es fan les plaques per fer la base i les aspes. És millor que els nins les retallin a mida amb una plantilla. Per un altre es modela un xurro bastant gruixut que serà el cos del molí. Després es munten les parts del molí: es cus el xurro a la base, se li dona forma i després, amb barbotina, s'hi aferren les aspes.

Nota:

Sempre ens hem de recordar de posar el nom del nin a la base de la feina.

Plat de nadal

Nivell: 3r cicle de primària

Material:

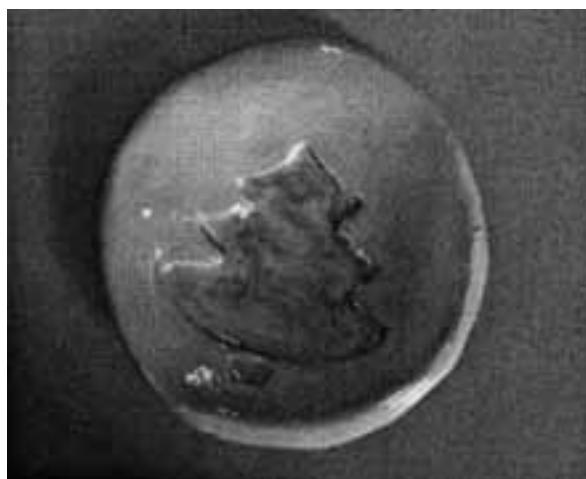
- fang vermell
- plantilla redona
- plat de base
- aprimador i espàtules
- esponja i llistons
- punxó o ganivet per retallar el fang
- segell de goma amb la forma adient
- pintures, engalbes o esmalts

Temps de preparació: 10 minuts

Durada de l'activitat: 1 o 2 sessions

Objectius:

- Fer objectes d'ús quotidià i artístic.

- Conèixer la terminologia específica del fang.
- Gaudir d'una realització artística i respectar la pròpia realització i la dels altres.
- Treballar amb cura per dur a terme un projecte.
- Mostrar curiositat i inquietud per experimentar amb diferents tècniques i formes.

Procés:

Es pasta el fang —podem emprar-ne qualsevol. Una vegada pastat, s'estira entre els dos llistons, es col·loca la plantilla redona damunt i el retallam amb el punxó o ganivet. Imprimim el segell damunt la base fent pressió. Amb molta cura aixecam el fang i el col·locam damunt un plat de vidre o cartó perquè es vagi assecant i agafi forma amb volum. Perfeccionam les voreres amb l'esponja o amb els dits. Un pic sec, es pot decorar amb engalbes o esmaltar, envernissar o pintar, segons si disposam de forn o no.

Avaluació de l'experiència

Les feines que present estan basades en la realitat de la pràctica docent i hi ha una progressió en els objectius i aprenentatges; no és un simple recull de feines, sinó que hi ha una intenció educativa.

D'altra banda, no és el llibre elaborat per una professora especialista en belles arts, sinó que parteix del meu interès personal per aquesta matèria i per l'activitat plàstica en general. Hi ha molta d'experimentació personal, de lectura autodidacta de molts de llibres, de contemplació i d'adquisició de moltes figu-

res de fang d'artesanía popular per tal d'adaptar-les a les capacitats dels alumnes. Quasi cada treball exposat ha estat realitzat per algun alumne, és clar que sota la supervisió del mestre, perquè sóc partidària d'ajudar-los a fer que se sentin orgullosos del que fan i que cal ensenyar-los i dirigir-los primer perquè després ho puguin fer tots sols. D'aquesta forma he comprovat que és una feina en la qual s'impliquen molt perquè en veuen tot el procés, des del pastat que fan ells: donar forma al fang, utilitzar eines quan calen, ficar les peces al forn i esperar que en surtin cuites, pintar-les, esmaltar-les o decorar-les posteriorment i, al final, embolicar-les perquè no es trenquin. És una feina laboriosa i pacient, que els ajuda a saber esperar, a saber que a vegades es poden trencar les peces (sempre en feim de més), a experimentar un procés artesanal del qual no surt cap peça igual però que fa que cada una sigui pròpia, única i irrepètible.

A més a més, la versatilitat i la riquesa d'aquest material natural ens permetrà una gran varietat de feines, però d'aquestes feines se n'ha de fer un seguiment al llarg de tota l'escolarització, una progressió de dificultats si ho volem fer d'una forma seriosa i amb una consecució de competències bàsiques.

La feina amb fang requereix certa tècnica si volem que els nins se sentin satisfets d'allò que han fet. Hem de seguir una progressió, des d'educació infantil fins a final de primària, que possibiliti el coneixement del material i de la tècnica i, sobretot, el desenvolupament de la capacitat artística creant objectes i figures que, si bé al principi poden seguir un model determinat, després, avançant, han de ser una expressió pròpia i única.

Es pot començar la manipulació del fang a qualsevol edat, però és molt important fer-ho al més aviat possible, no per conèixer-ne la tècnica, sinó perquè és una eina molt important per al desenvolupament psicomotriu de l'infant. A través de la manipulació del fang el nin percep la seva força, desenvolupa el to muscular, juga a fer construccions significatives, per a ell i per als altres, crea.

El fang és un material amb cos, tridimensional, ocupa un lloc a l'espai, té un pes i un volum al qual hem de donar forma. I la forma bàsica, primerenca, sempre la donam a través de les mans, utilitzant eines, però sempre en contacte directe amb les mans. Els alumnes gaudeixen de manipular-lo encara que se sorprenen del seu color vermellós (malgrat que també

empren el fang blanc o, fins i tot, el negre) i de com queden de brutes les mans; els preocupa molt tacar-se i les mares en tenim part de culpa. Els nins haurien de créixer en contacte directe amb la natura. Els infants de zones rurals ho tenen molt més ben après, però la gran majoria dels nostres alumnes són nins de ciutat i mai han jugat al carrer ni s'han embrutat les mans jugant amb el fang, així que hem de llevar-los aquesta preocupació del damunt i deixar que s'embrutin una mica. De totes formes podem utilitzar davantals i els nins mateixos porten bates, però les mans, que siguin lliures d'experimentar i crear.

Hem de donar suport a totes les creacions lliures que facin. A vegades els mestres ens movem per tòpics i típics i trobem més bonica una figura «realista» que una que ens sembla que no té sentit, però no és així per a l'alumne. Tan interessants o més són les quatre ratlles damunt el fang d'un infant de tres anys com una construcció realista, una flor, un animal... D'altra banda, si a un nin li expressam que ens agrada la feina que fa, immediatament els companys del seu costat el copiaran per tal de sentir-se ells també valorats, així que hem d'anar amb compte i expressar-los a tots la mateixa valoració. Sempre hem de preguntar-los, sobretot als més petits, què fan i deixar que ho expressin oralment. És una eina molt important per donar suport a l'expressió oral i lliure.

També depenem d'una variant: si tenim forn de coure o no. Això és important tenir-ho en compte, ja que el fang és un material molt fràgil si no és cuit i la feina que ha fet el nin és pot espenyar molt fàcilment, amb el disgust que això li suposa. Si tenim forn (té un cost elevat però s'amortitza amb la qualitat de la feina realitzada) podem treballar el fang d'una manera més constant.

Temporalització de l'experiència educativa

El llibre no és una experiència educativa tal com s'entén un projecte educatiu, però sí que és cert que no es tracta de fer servir unes fitxes per crear unes figures de fang més o menys fàcils sense cap sentit educatiu. Es tracta de temporalitzar, des de la pràctica docent, els objectius que treballarem segons el currículum d'educació artística.

Crec que una bona temporalització al llarg de tota la primària seria dedicar a la tècnica del fang un mínim de cinc sessions a l'any i un màxim de vuit. D'aquesta forma, si cada any l'alumne fes una mitjana de dues

peces, a l'acabament de l'escolaritat podria haver conegut totes les tècniques de modelatge amb fang d'una forma seriosa i coherent.

Una primera aproximació a gaudir del fang sempre ha de ser lúdica, com ho hauria de ser qualsevol expressió plàstica i creativa; si no, no té raó de ser. Per aquest motiu sempre recomanem que les primeres ses-

sions siguin lliures completament; és a dir, l'infant s'aproxima al fang i a la seva creació pràcticament sense coneixements previs i ha d'experimentar per si mateix la plasticitat, la duresa o feblesa del material, la necessitat o no d'emprar altres materials o eines que l'ajudin (aprimadors per reblanir el fang, post de fusta perquè no s'aferrí). En aquesta sessió l'alumne experimenta gradualment un coneixement de la matèria.

3. BIBLIOGRAFIA

- Bogera, C. (2007). *Modela con barro*. Barcelona: Parramón. (Manualidades divertidas).
- Chavarría, J. (1993). *Fang*. Barcelona: Parramón. (Taller de manualitats).
- Chavarría, J. (1998). *Modelado*. Barcelona: Parramón. (Aula de cerámica).
- Cómo modelar con arcilla, masa de pan y otros materiales blandos*. (2001). Madrid: Susaeta. (Cómo hacer).
- Cosentino, P. (1991). Enciclopedia de técnicas de cerámica: guía de las técnicas de cerámica y su utilización paso a paso. Barcelona: Acanto.
- Fleurus-panini. (2001). *Actividad, bricolaje, creación para niños de 8 a 12 años*. Paris: Autor. (ABC).
- Graell, J. (2004). *Barro*. Madrid: Susaeta. (Atlas ilustrado artes, oficios "fácil").
- Hall, M. (1998). *Iniciación a la cerámica: una guía paso a paso con las técnicas esenciales para principiantes*. Barcelona: Acanto.
- Kampmann, L. (1970). *Modelar y dar forma*. París: Bouret. (Creaciones artísticas).
- Llimós, A. (2001). *Barro*. Barcelona: Parramón. (¡Vamos a crear!).
- Parramon. (1993). *Pintar i decorar*. Barcelona: Autor. (Taller de manualitats).
- Parramon. (1998). *Adorna con mosaico*. Barcelona: Autor. (Manualidades divertidas).
- Penny, M., & Penny, S. (1993). *Pintar cerámica: iniciación*. Madrid: Celeste.
- Potter, T. (1987). *Prácticas manuales: cerámica de principio a fin*. Madrid: Plesa-SM.
- Susaeta (Ed.). (2004). *El meu primer llibre de bricolatge*. Madrid: Autor.
- Theulet-Luzié, B. (2001) *Creando figuras de sal con los niños*. Barcelona: Zendera Zariquiey.

Per citar aquest article:

Coll Díaz, J. M. (2010). Fang: Plaer i tècnica. *Innov[IB]. Recursos i Recerca Educativa de les Illes Balears*, 1. 255-263. Obtingut de <http://www.innovib.cat/numero-1/pdfs/16-pre-op.pdf>

ISSN: 2172-587X

